

**Memoria Holocaustului în societatea contemporană.
Studiu de caz: introducerea disciplinei *Istoria evreilor. Holocaustul*
în planul-cadru pentru liceu**

[The Memory of the Holocaust in Contemporary Society. Case Study: Introduction of the Discipline *History of the Jews. The Holocaust* into the High School Curriculum]

Ilarion ȚIU

Abstract

This study examines the social context surrounding the introduction of the mandatory school subject “History of the Jews. The Holocaust”, starting from the academic year 2023-2024. It delves into the reception of the new subject by history students and teachers in Ilfov County through questionnaire-based research. The implementation of this curriculum represents a significant educational shift, aiming to foster a deeper understanding of historical events and their societal impacts. By investigating both student and teacher perspectives, the study seeks to illuminate the effectiveness of the curriculum in engaging learners and facilitating meaningful discourse on sensitive historical topics. The findings of this research are valuable not only for educational policymakers but also for educators striving to enhance the quality of Holocaust education in schools. Understanding the dynamics of how this subject is received can inform future adjustments and improvements in Holocaust education curricula nationwide. Through thoughtful analysis and reflection, educators can better address the complexities of teaching such emotionally charged subjects and promote empathy, critical thinking, and historical literacy among students.

Keywords: *Holocaust education, Mandatory curriculum, Student reception, Teacher perspectives, Ilfov County*

1. Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România și impactul ei asupra educației

După căderea comunismului, societatea românească nu a fost ferită de proliferarea antisemitismului și revalorizarea unor curente și mișcări politice totalitare interbelice. Din nefericire, discursul antisemit și-a găsit prozeleți inclusiv în rândul tinerei generații, care nu a luat parte la violențele fizice și verbale contra evreilor din anii '30 ai secolului al XX-lea.

Pentru educarea democratică a tinerei generații și a opiniei publice românești în general, un instrument fundamental l-a reprezentat *Raportul final* al Comisiei Internaționale pentru Studierea Holocaustului în România, prezentat în noiembrie 2004 Președintelui României, rezultat a unor cercetări, dezbateri și studii la care au contribuit cei mai de seamă specialiști români și străini din domeniu.

În contextul elaborării *Raportului final*, un demers educațional foarte util a fost întocmirea unei programe de curs opțional pentru liceu, cu titlul *Istoria evreilor. Holocaustul*, propus spre avizare Ministerului Educației¹. Programa acestui opțional a fost aprobată prin *Ordinul Ministrului nr. 3916 din 28 mai 2004*. Conform legislației din domeniul învățământului preuniversitar, orice curs opțional care are aprobată o programă prin ordin de

¹ În acest studiu vom folosi denumirea generică de Ministerul Educației, chiar dacă la data evenimentului invocat în text instituția a avut altă denumire oficială.

ministru poate fi propus de profesorii de istorie pentru a se ține la clasă, în cadrul curriculumului la decizia școlii (CDS).

Publicarea *Raportului final* al Comisiei Internaționale pentru Studierea Holocaustului în România a extins substanțial cunoștințele privind Holocaustul, astfel că autorii programei au decis să îmbunătățească documentul prin adăugarea unor noi conținuturi. A fost înaintată Ministerului o nouă programă, care a fost aprobată prin *Ordinul Ministrului nr. 3595/15.03.2005*. Cursul opțional *Istoria evreilor. Holocaustul* a fost apreciat de profesorii de istorie, care în anul școlar 2005-2006 l-au propus la 289 de clase de liceu din România.

Cursul opțional a fost proiectat pentru a înțelege contextul mai larg al Holocaustului, plecând de la elemente de istorie antică a poporului evreu, la migrarea lor spre estul Europei și România, până la tragedia Holocaustului. Conținuturile programei au fost structurate în nouă capitole, respectiv: 1. „Evreii în lumea antică și medievală”, 2. „Istoria evreilor din România”, 3. „Despre antisemitism”, 4. „Holocaustul”, 5. „Cetățeni români – Drepti ai popoarelor. Acțiuni de solidaritate a românilor cu evreii”, 6. „Mărturii ale supraviețuitorilor”, 7. „Perceperea Holocaustului în perioada postbelică”, 8. „Evreii în lumea contemporană”, 9. „Contribuția evreilor la dezvoltarea patrimoniului economic și cultural românesc”.²

Cu toate că această materie a reușit să mobilizeze interesul profesorilor de istorie și al beneficiarilor educației, statutul de disciplină opțională a ridicat câteva probleme. În primul rând, procesul de introducere a materiei în orarul elevilor este destul de anevoios – profesorii de istorie propun anual disciplina opțională pentru curriculum la decizia școlii, părinții și elevii sunt consultați dacă doresc să o parcurgă, plus o serie de alte proceduri birocratice. În realitate, doar elevii de la filiera teoretică – profil umanist parcurgeau acest opțional, pentru celelalte clase fiind alese alte discipline, din aria curriculară a profilului. Foarte greu putea ajunge în orarul elevilor de la filiera tehnologică, spre exemplu, și deloc la școlile profesionale.

2. Contextul social

Tocmai de aceea, pentru educarea elevilor privind Holocaustul și toleranță în general a fost propusă o reformă a planurilor-cadru pentru liceu și școlile profesionale, prin introducerea unei discipline tematice în trunchiul comun. Ca informație de context, planurile cadru reprezintă o listă de discipline care sunt parcurse de elevi în anii de studiu, în funcție de filieră și specializare, iar materiile din trunchiul comun sunt obligatorii.

După 17 ani de la aprobarea programei pentru prima disciplină opțională cu referire la Holocaust, prin *Legea nr. 276 din 25 noiembrie 2021 privind unele măsuri pentru studierea istoriei evreilor și a Holocaustului*, Parlamentul României a decis că „planurile-cadru ale învățământului liceal și profesional includ *Istoria evreilor. Holocaustul* ca disciplină școlară, parte a trunchiului comun”. Ca orizont temporal a fost menționat în lege anul școlar 2023-2024, timp în care trebuia elaborată programa acestei discipline din trunchiul comun și eventual unul sau mai multe manuale școlare.

La nivelul Ministerului Educației s-a constituit, în martie 2022, un Grup de lucru pentru elaborarea programei școlare, primul pas birocratic necesar aplicării legii³. O programă școlară reprezintă instrumentul fundamental folosit de către profesori pentru a planifica și a oferi conținut educațional într-o disciplină pe parcursul unui an școlar. Aceasta are în vedere exigențele profilului de formare al absolventului de studii liceale și asigură coordonarea între

² George Voicu (ed.), Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, *Pogromul de la Iași (28-30 iunie 1941) – prologul Holocaustului din România*, Iași, Editura Polirom, 2006, pp. 288-293.

³ „Istoria Evreilor. Holocaustul”, disciplină obligatorie la clasa a XI-a din noul an școlar / Ce acuză Institutul „Elie Wiesel”, <https://www.hotnews.ro/stiri-educatie-26453945-istoria-evreilor-holocaustul-disciplina-obligatorie-clasa-din-noul-scolar-acuza-institutul-elie-wiesel.htm>, 10 august 2023, accesat la 19 februarie 2024.

obiective, conținuturi, strategii și evaluare, incluzând competențe europene cheie, generale și specifice, precum și materiale și sugestii metodologice⁴.

Din grupul de lucru pentru redactarea programei școlare au făcut parte 14 membri, selectați, conform *Legii nr. 276/2021* de Ministerul Educației (prin Centrul Național de Politici și Evaluare în Educație – CNPEE), Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel” și membrii Consiliului de Onoare al Muzeului Național de Istorie a Evreilor și al Holocaustului, înființat prin *Legea nr. 174/2019*. Lucrările Grupului de lucru s-au desfășurat în două etape, martie-septembrie 2022, respectiv ianuarie-aprilie 2023⁵.

Aparte de acest proces de elaborare a programei, disciplina *Istoria evreilor. Holocaustul* a avut și un traseu destul de controversat privind introducerea în planurile-cadru pentru liceu, conform prevederilor *Legii nr. 276/2021*. Planul-cadru este un document elaborat la nivel național de către Ministerul Educației, având un caracter unic și obligatoriu pentru fiecare etapă și tip de învățământ. Acesta detaliază obiectele de studiu, numărul săptămânal de ore pentru fiecare disciplină, asigurând egalitate de șanse în pregătirea și integrarea socială a elevilor din toate școlile din țară. Disciplina obligatorie *Istoria evreilor. Holocaustul* nu se putea ține la clasă decât dacă figura în planul-cadru pentru clasa a XI-a în ceea ce se numește „trunchiul comun” de materii.

Am apreciat mai sus că modificarea planului-cadru a avut un traseu controversat deoarece ne aflăm în situația în care *Legea nr. 276/2021* prevedea introducerea disciplinei obligatorii începând cu anul școlar 2023-2024, însă modificarea planului-cadru întârzie să apară și nici nu s-a comunicat ceva oficial din partea Ministerului. În practica managerială din învățământul preuniversitar, se obișnuiește ca în luna decembrie unitățile școlare să întocmească un proiect al schemei de încadrare pentru anul școlar următor, astfel încât inspectoratele școlare să știe care este efectivul de cadre didactice, ce posturi sunt scoase la concurs etc. Iar pentru realizarea proiectelor schemelor de încadrare, statutul noii discipline obligatorii trebuia fixat, de preferat, încă de la începutul anului școlar 2022-2023.

În contextul expus anterior, un mesaj neoficial a fost lansat de ministrul Educației cu ocazia Zilei Internaționale de Comemorate a Victimelor Holocaustului, în data de 27 ianuarie 2023, când a anunțat pe o rețea socială că disciplina *Istoria evreilor. Holocaustul* va fi introdusă în planurile-cadru de liceu⁶. Ca informație de ansamblu, menționăm că în rândul profesioniștilor care activează în învățământul preuniversitar există o așteptare de ani de zile pentru modificarea planurilor-cadru pentru liceu și a programelor pentru disciplinele din trunchiul comun, care sunt depășite din punct de vedere pedagogic și nu corespund exigențelor actuale ale învățământului european. Așadar, anunțul Ministrului Educației în *social media* privind modificarea planului-cadru pentru liceu a fost receptat cu neîncredere și cu uimire.

3. Legislația

Sub presiunea timpului, deoarece proiectele schemelor de încadrare propuse de unitățile școlare erau în curs de avizare de către inspectoratele școlare, în data de 13 februarie 2023 au fost emise mai multe Ordine ale Ministrului Educației (nr. 3671-3673 din 2023) privind noile planuri-cadru pentru ciclul superior al liceului (după caz, clasele a XI-a și a XII-a) și pentru școlile profesionale. Fără excepție, vechile planuri-cadru au rămas intacte, fiind adăugată o oră

⁴ Elena-Marilena Preda, *Programa școlară*, în „EDICT – Revista educației”, <https://edict.ro/programa-scolara/>, accesat la 19 februarie 2024.

⁵ „Istoria Evreilor. Holocaustul, disciplină obligatorie la clasa a XI-a din noul an școlar / Ce acuză Institutul Elie Wiesel”, ed. cit.

⁶ „Din anul școlar 2023-2024, disciplina Istoria Evreilor. Holocaustul va fi cuprinsă în planurile-cadru de liceu, reamintește Ligia Deca / Disciplina nu este inclusă în proiectul Legii învățământului preuniversitar”, 27 ianuarie 2023, <https://www.edupedu.ro/din-anul-scolar-2023-2024-disciplina-istoria-evreilor-holocaustul-va-fi-cuprinsa-in-planurile-cadru-de-liceu-reaminteste-ligia-deca/>, accesat la 19 februarie 2024.

în plus, respectiv disciplina *Istoria evreilor. Holocaustul*, de regulă la clasa a XI-a⁷. Clarificarea aspectelor legislative a permis liceelor și școlilor profesionale să-și suplimenteze numărul de ore conform noilor planuri-cadru, iar în multe cazuri disciplina a fost scoasă la concurs pentru examenul de titularizare 2023.

Publicarea noilor planuri-cadru a accelerat inclusiv activitatea CNPEE, care în luna aprilie 2023 a avut ultimele întâlniri de lucru pentru întocmirea programei școlare la disciplina *Istoria evreilor. Holocaustul*, document indispensabil pentru a putea începe predarea materiei la clase, în anul școlar 2023-2024⁸. Oricum, faptul că în aprilie 2023 încă se mai lucra la programa disciplinei denotă o lipsă de organizare (interes?) pentru introducerea noii materii, deoarece era clar că nu puteau fi redactate manuale școlare până în toamnă.

Statutul neclar al disciplinei s-a aprofundat prin apariția *Legii învățământului preuniversitar nr. 198/2023*, publicată în *Monitorul Oficial nr. 613 din 05 iulie 2023*. Art. 88 alin. (3) al actului normativ stipula că: „Planurile-cadru ale învățământului liceal includ *Istoria evreilor. Holocaustul* și *Istoria comunismului din România*, ca discipline școlare, parte a trunchiului comun”, însă legea avea la *Titlul V – Dispoziții tranzitorii și finale* un conținut neclar, respectiv art. 248 alin. (29): „Disciplinele școlare prevăzute la art. 88 alin. (3) se includ în planurile-cadru ale învățământului liceal începând cu anul școlar 2025-2026”. Acest art. 248 alin. (29) a fost legiferat neglijent deoarece intra în contradicție cu *Legea nr. 276/2021* și *Ordinele Ministrului Educației nr. 3671-3673 din 2023*, toate în vigoare.

Noua lege a învățământului preuniversitar a stârnit o mulțime de dezbateri în spațiu public, care au fost analizate prioritar, statutul disciplinei *Istoria evreilor. Holocaustul* nefiind printre chestiunile urgente. Într-un interviu pentru RFI din data de 11 iulie 2023, directorul Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România susținea că nu a primit nici o lămurire privind neclaritățile legislative, cu toate că instituția pe care o conducea era desemnată să colaboreze la întocmirea programei școlare și acest document fusese definitivat încă din luna aprilie, în cadrul Grupului de lucru la nivelul Ministerului Educației⁹. O reacție la fel de categorică a fost exprimată și de președintele Federației Comunităților Evreiești din România, care într-o postare pe o rețea socială a declarat că „amânarea cu doi ani a momentului când va începe, teoretic, predarea disciplinei este fundamental greșită”¹⁰.

Actul normativ a bulversat totodată instituțiile de învățământ liceal și profesional deoarece numărul de ore fusese suplimentat conform noilor planuri-cadru, iar profesorii de istorie erau în situația în care ar fi avut norma incompletă. Dacă pentru profesorii cuprinși în schemele de încadrare din primăvară s-ar fi găsit soluții, mult mai delicată era problema profesorilor care primiseră ora de *Istoria evreilor. Holocaustul* la repartițiile de după concursul național de titularizare 2023, pentru care nu se putea efectua nici un artificiu și ar fi avut compromise normele și implicit posturile. Temerile, nedumeririle și comentariile negative au proliferat pe grupurile de discuții ale profesorilor de istorie, fapt care a contribuit la o reținere față de noua materie tocmai din partea persoanelor care ar fi trebuit să o predea la clasă!

⁷ *Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 155/23.02.2023, Ordine ale Ministrului Educației nr. 3671-3673, 13 februarie 2023.*

⁸ „Introducerea disciplinei obligatorii *Istoria evreilor* și a Holocaustului a fost amânată cu doi ani prin noua lege a învățământului”, 11 iulie 2023, <https://www.rfi.ro/politica-157704-introducerea-disciplinei-obligatorii-istoria-evreilor-si-holocaustului-fost-amanata>, accesat la 19 februarie 2024.

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ „Poziția Federației Comunităților Evreiești din România cu privire la amânarea cu doi ani a introducerii disciplinei *Istoria evreilor* și a Holocaustului: Decizia Ministrului Educației, Ligia Deca, este fundamental greșită / O nouă șansă ratată. De data aceasta, cu intenție”, 17 iulie 2023, <https://www.edupedu.ro/pozitia-federatiei-comunitatilor-evreiesti-din-romania-cu-privire-la-amanarea-cu-doi-ani-a-introducerii-disciplinei-istoria-evreilor-si-a-holocaustului-decizia-ministrului-educatiei/?fbclid=IwAR213mX1E3TJ31tPxLYkd3WqanOPq4FY8vPXSgJnbqcC9gdFVglXSmPhz4>, accesat la 19 februarie 2024.

Ministerul Educației a pus capăt situației incerte abia la 9 august 2023, prin publicarea *Ordinului nr. 5.344 privind aprobarea programei școlare pentru disciplina de studiu obligatorie „Istoria evreilor. Holocaustul”, clasa a XI-a/a XII-a, învățământ liceal și profesional*, care aproba programa școlară (art. 1) și specifica clar că „Programa școlară prevăzută la art. 1 se aplică începând cu anul școlar 2023-2024”. Materia a fost structurată în șase domenii de conținut, astfel: 1. „Identitate evreiască și educația despre Holocaust în secolul al XXI-lea”, 2. „Evreii în istoria universală”, 3. „Evreii în spațiul românesc în secolele XIV-XX”, 4. „Holocaustul în Europa”, 5. „Holocaustul în România pe teritoriile aflate sub administrație românească și în nordul Transilvaniei” și 6. „Evreii în România postbelică și memoria Holocaustului în secolul al XXI-lea”¹¹.

Însă ordinul Ministrului nu a încheiat nicidecum controversa, ci, dimpotrivă, a accentuat tensiunile! Programa disciplinei a fost contestată atât de Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, cât și de Federația Comunităților Evreiești din România. Pe pagina web a Institutului „Elie Wiesel” a fost publicat în data de 10 august 2023 un comunicat prin care instituția își exprima dezacordul cu programa disciplinei, deoarece existau diferențe între varianta propusă de specialiștii institutului și forma finală publicată în *Monitorul Oficial*, mai exact: „unele modificări reprezintă inadvertențe față de scopul și valorile care au stat la baza promovării acestei discipline”¹². Un mesaj la fel de categoric împotriva programei școlare a fost exprimat și de Federația Comunităților Evreiești din România, care a invocat neînțelegeri cu reprezentanții Ministerului Educației privind introducerea în document a unui conținut referitor la prezentarea criminalilor de război din perioada Holocaustului pe teritoriul României¹³.

Pentru a obține o imagine completă a controversei am discutat cu o persoană din cadrul CNPEE, implicată în redactarea programei școlare pentru disciplina *Istoria evreilor. Holocaustul*. Din punctul de vedere al Ministerului, nemulțumirile nu se susțin deoarece CNPEE a trebuit să aplice prevederile *Legii nr. 276/2021*, care proiectează un echilibru între prezentarea istoriei evreilor și a Holocaustului în România. Autorii programei oficiale se consideră prinși între viziunile Institutului „Elie Wiesel” și Federației Comunităților Evreiești din România. Ambele instituții ar fi arătat cu degetul spre CNPEE deoarece nu și-ar fi impus propria proiecție asupra temei.

Așadar, introducerea acestei discipline obligatorii, odată în începerea anului școlar 2023-2024, la 11 septembrie, s-a aflat sub auspiciile incertitudinii. Părțile bune erau că materia se regăsea în orarul tuturor elevilor de liceu și școli profesionale și că exista un profesor la clasă. Însă cu ce resurse educaționale se va susține disciplina nu era clar nimănui. Așa cum am amintit anterior, un manual era imposibil de realizat datorită constrângerilor de timp. Disciplina *opțională* a beneficiat de un manual școlar, editat în 2005, însă acesta nu mai corespundea exigențelor metodologice actuale și nici nu respecta noua programă școlară¹⁴. În plus, nu se mai găsea pe piață. Totuși, specialiștii CNPEE au publicat un *Ghid metodologic pentru*

¹¹ „Ordin al Ministrului Educației nr. 5.344 din 9 august 2023 privind aprobarea programei școlare pentru disciplina de studiu obligatorie *Istoria evreilor. Holocaustul*, clasa a XI-a/a XII-a, învățământ liceal și profesional”, publicat în *Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 734/09.08.2023*.

¹² „Programa școlară pentru disciplina *Istoria evreilor. Holocaustul*”, 10 august 2023, <https://www.inshrew.ro/programa-scolara-disciplina-istoria-evreilor-holocaustul/>, accesat la 19 februarie 2024.

¹³ „Poziția Federației Comunităților Evreiești din România cu privire la amânarea cu doi ani a introducerii disciplinei *Istoria evreilor și a Holocaustului*: Decizia Ministrului Educației, Ligia Deca, este fundamental greșită / O nouă șansă ratată. De data aceasta, cu intenție”, 17 iulie 2023, <https://www.edupedu.ro/pozitia-federatiei-comunitatilor-evreiesti-din-romania-cu-privire-la-amanarea-cu-doi-ani-a-introducerii-disciplinei-istoria-evreilor-si-a-holocaustului-decizia-ministrului-educatiei/?fbclid=IwAR213mX1E3TJl31tPxLYkd3WqanOPq4FY8vPXSgJnbqcC9gdFVglXSmPhz4>, accesat la 19 februarie 2024.

¹⁴ George Voicu (ed.), *op. cit.*, p. 288.

predarea disciplinei *Istoria evreilor. Holocaustul*, dar abia după o lună de la începerea anului școlar¹⁵. Reprezentanții CNPEE au motivat întârzierea prin controversele apărute după publicarea programei școlare, care au avut drept consecință refuzul Institutului „Elie Wiesel” și a Federației Comunităților Evreiești din România de a contribui la redactarea unor materiale didactice în sprijinul predării disciplinei la clasă.

În consecință, profesorii au fost nevoiți să pregătească predarea noii materii după cum au crezut de cuviință, desigur cu respectarea programei școlare. Însă contextul tensionat a determinat o abordare haotică a materiei atât de către profesori, cât și de elevi.

4. Percepția disciplinei *Istoria evreilor. Holocaustul* la catedră și în sala de clasă

Pentru a măsura satisfacția profesorilor și elevilor față de introducerea noii discipline în planurile-cadru pentru liceu, am întreprins o analiză pe bază de chestionar online, realizată pe două grupuri – profesori și elevi –, care își desfășoară activitatea didactică în școli din jud. Ilfov. Pentru distribuirea instrumentelor de lucru am postat un mesaj pe un grup online de discuții al profesorilor de istorie din jud. Ilfov, cu mențiunea că este adresat doar colegilor care predau disciplina *Istoria evreilor. Holocaustul* la clasa a XI-a. Profesorii au fost rugați să completeze chestionarul adresat lor, iar apoi să răspândească online chestionarul pentru elevi. La nivelul jud. Ilfov funcționează 57 formațiuni de clasa a XI-a, pentru care au fost necesare 22 cadre didactice care să predea noua disciplină.

4.1. Percepția profesorilor

Chestionarul adresat profesorilor a fost structurat sub forma a 17 întrebări deschise și închise, care au analizat mediul de învățare, pregătirea profesională, strategiile didactice, pregătirea metodică-științifică, interesul elevilor și opiniile personale despre noua disciplină obligatorie *Istoria evreilor. Holocaustul*.

Din primele două întrebări, respectiv *Filiera/Profilul la care predați disciplina „Istoria evreilor. Holocaustul”* și *Mediul de locuire unde se află liceul la care predați*, am delimitat mediul educațional și socio-demografic în care-și desfășoară activitatea profesorii incluși în cercetare (N=8). Cei opt profesori care au răspuns la chestionar predau la tipuri de clase diferite, respectiv patru clase din cadrul Filiei Teoretice-Profil Umanist, trei clase din cadrul Filiei Teoretice-Profil Real, și câte o clasă din Filiera Tehnologică-Profilurile Tehnic, Resurse naturale și protecția mediului, Servicii și o clasă din Filiera Vocațională-Profil Teologic¹⁶. Cu privire la mediul de locuire în care sunt situate liceele incluse în cercetare, am aflat că 62,5% activează în mediul urban și 37,5% în mediul rural.

La întrebarea privind *Vechimea în predare (ani școlari)*, patru profesori au menționat experiență la catedră între 1-10 ani, un profesor vechime între 11 și 20 de ani, iar restul de trei profesori au experiență de peste 20 de ani. Din următoarea întrebare, *Facultatea absolvită (specializare)*, am aflat că nu toți profesorii sunt licențiați ai unei specializări din domeniul *Istorie (inclusiv cu dublă specializare)*. Deși aceștia sunt majoritari (75%), restul de 25% au selectat opțiunea *Altă specializare în afară de Istorie*. Desigur, grupul este mult prea mic pentru a elabora observații generale, însă se constată totuși o lipsă de interes a profesorilor de istorie titulari pentru această disciplină. Cauzele sunt multiple, de la controversele privind introducerea noii discipline, expuse mai sus, până la lipsa manualelor și a altor materiale didactice auxiliare. Profesorii de istorie din licee au fost nevoiți să găsească singuri materiale pentru cele 36 de lecții din anul școlar 2023-2024, nu existau modele de planificări

¹⁵ Centrul Național de Politici și Evaluare în Educație, *Ghid metodologic pentru predarea disciplinei Istoria evreilor. Holocaustul*, 2 octombrie 2023, <https://rocnee.eu/index.php/curriculum/ghid-metodologic-pentru-predarea-disciplinei-istoria-evreilor-holocaustul>, accesat la 19 februarie 2024.

¹⁶ Numărul claselor este mai mare decât numărul profesorilor care au participat la cercetare deoarece unele cadre didactice predau disciplina la mai multe profile, în cadrul aceluiași liceu.

calendaristice etc. Cum profesorul titular din liceu nu prea are probleme privind constituirea normei didactice, putea refuza foarte ușor o oră în plus la clasa a XI-a, de regulă în regim de plata cu ora, iar noua materie a ajuns în norma unui profesor necalificat în domeniul Istorie. Pe de altă parte, în rândul profesorilor de istorie au circulat și zvonuri că vor exista controale suplimentare privind modul cum este predată la clasă această materie, scăzând disponibilitatea profesorilor titulari să predea disciplina.

Următoarele două întrebări au testat pregătirea de specialitate a profesorilor incluși în studiu. La întrebarea *Ați participat la cursuri/programe de specializare pentru predarea istoriei Holocaustului*, 75% au răspuns afirmativ, iar 25% negativ. Experiența în predare a fost analizată prin întrebarea *Ați predat în vreun an școlar disciplina opțională „Istoria evreilor. Holocaustul”, aprobată prin O.M.E.C. Nr. 3595/15.03.2005?* Majoritatea profesorilor incluși în studiu, respectiv 87,5%, susțin că au predat în trecut disciplina opțională, iar restul de 12,5% că nu au o experiență anterioară. Acest procent de 12,5% al celor fără experiență de predare a disciplinei este puțin curios, fiind depășit de cel al profesorilor care spun că nu au pregătire de specialitate în domeniul Istorie (25%). De regulă, disciplinele opționale din cadrul curriculumului la decizia școlii (CDS) sunt susținute de profesori cu specializare în domeniu, atestată prin diplomă de licență.

Următoarea secțiune a chestionarului a fost focalizată pe colectarea de informații despre pregătirea profesorilor pentru predarea disciplinei *Istoria evreilor. Holocaustul*. La cele trei întrebări ale secțiunii, respectiv *Ați avut suficient timp pentru a vă pregăti înainte de începerea cursurilor?*, *Ați avut acces la materiale didactice adecvate înainte de a începe să predați?* și *Ați folosit Ghidul metodologic pentru predarea disciplinei „Istoria evreilor. Holocaustul” elaborat de Centrul Național de Politici și Evaluare în Educație?*, respondenții au răspuns similar: „Da” în procent de 75% și „Nu” în procent de 25%. O potențială explicație ar fi că profesorii care au răspuns la chestionar aveau deja experiență de predare a materiei, din perioada când *Istoria evreilor. Holocaustul* avea statut de disciplină opțională.

În continuare, chestionarul a măsurat experiența acumulată de profesorii participanți la studiu pe parcursul predării disciplinei. La întrebarea *Cum ați descrie nivelul de interes al elevilor față de această disciplină?*, 37,5% dintre respondenți au apreciat nivelul ca fiind „Mare”, un procent egal au selectat nivelul „Mediu”, iar restul de 25% au apreciat nivelul de interes al elevilor ca fiind „Mic”. Următoarea întrebare s-a referit la materialele didactice – *Credeți că absența manualelor a afectat modul în care ați putut preda această disciplină?* De această dată, majoritatea profesorilor participanți la studiu, respectiv 62,5%, au apreciat că „Da”, absența manualelor a îngreunat procesul didactic, iar restul de 37,5% au selectat varianta „Nu”. Cu privire la *Cum evaluați nivelul de implicare a elevilor în discuțiile legate de „Istoria evreilor. Holocaustul”?*, respondenții au ierarhizat următoarele niveluri: „Ridicat” – 50%, „Mediu” – 25%, „Scăzut” – 25%.

Următoarea secțiune a chestionarului s-a referit la percepția profesorilor privind importanța disciplinei. La întrebarea *Cum considerați că disciplina „Istoria evreilor. Holocaustul” contribuie la formarea culturală a elevilor?*, 50% dintre subiecții incluși în studiu au selectat opțiunea „Contribuie semnificativ”, 37,5% au bifat „Contribuie”, iar restul de 12,5% varianta „Nu contribuie”. Așadar, opinia majoritară este pozitivă, în acord cu statutul disciplinei Istorie în profilul de formare al absolventului de liceu. În continuare, profesorii chestionați au răspuns la întrebarea *Credeți că această disciplină ar trebui să rămână în planul-cadru pentru liceu?*, iar majoritatea, respectiv 75% au apreciat că „Da”, restul oscilând între variantele de răspuns „Nu pot să decid” și „Nu” (câte 12,5% fiecare).

La secțiunea *Sugestii și feedback*, profesorii participanți la studiu au avut posibilitatea să se exprime prin întrebări deschise, care au fost codificate în câteva teme de răspuns dominante. Prima întrebare i-a lăsat pe respondenți să propună *Ce îmbunătățiri considerați necesare pentru a facilita predarea acestei discipline în viitor?* Jumătate dintre răspunsuri s-

au focusat pe lipsa manualului școlar. În rest au fost propuse platforme online dedicate tematicii Holocaustului, care să găzduiască materiale audio-video, mărturii, ori sugestii de activități la clasă. Unul dintre respondenți, care a simțit nevoia să dezvolte răspunsul, propune extinderea tematicii noii materii, pentru ca elevii să învețe în context despre toate totalitarismele secolului al XX-lea. În opinia respectivului profesor, predarea unei discipline în care atenția este dirijată spre prezentarea răului naște neîncredere, iar materia poate fi percepută de elevi ca „propagandă”. La a doua întrebare a secțiunii, *Aveți sugestii pentru a îmbunătăți Ghidul metodologic sau pentru a dezvolta manuale adecvate?*, jumătate dintre subiecți nu au exprimat nici o opinie, iar restul au invocat din nou necesitatea unui manual sau a unor materiale didactice, dar și un dialog dintre profesorii care predau materia la clase și responsabilii Ministerului care întocmesc programa școlară sau ghidul disciplinei.

La ultima secțiune a chestionarului, *Concluzii*, respondenții au fost întrebați dacă *Vă simțiți încurajați să continuați predarea acestei discipline în viitor?* Majoritatea profesorilor care au răspuns au selectat varianta de răspuns „Da” (87,5%), iar restul de 12,5% opțiunea „Nu”.

4.2. Percepția elevilor

Cercetarea în rândul grupului de elevi s-a realizat tot printr-un chestionar online, distribuit de profesorii din jud. Ilfov care predau disciplina la clasa a XI-a. Datorită caracterului online al difuzării chestionarului nu putem aprecia în ce măsură elevii care au răspuns sunt de la clasele profesorilor care au participat și ei la cercetare. Se poate întâlni situația în care un profesor nu a luat parte la studiu, însă a distribuit chestionarul online către elevii săi. Sau invers.

Chestionarul adresat elevilor a fost structurat în 10 întrebări deschise și închise și a primit 77 de răspunsuri. Întrebările deschise sau scalate au fost codificate pentru a extrage temele și opiniile dominante. Nu toți elevii au răspuns la toate întrebările deschise, sau răspunsurile lor nu au putut fi grupate într-o temă relevantă.

La prima întrebare, *Vă rugăm să evaluați pe o scală de la 1 la 10 nivelul de interes pe care îl aveți pentru disciplina „Istoria evreilor. Holocaustul”*, opiniile respondenților au fost echilibrate între dezinteres, interes mediu și interes.

A doua întrebare a măsurat *Ce așteptări aveți de la această disciplină înainte de a începe cursurile? (Exemplu: dobândirea de cunoștințe istorice, înțelegerea mai profundă a Holocaustului etc.)*, iar majoritatea elevilor participanți la cercetare au apreciat că doresc „dobândirea de noi cunoștințe” (N=32) și aprofundarea cunoștințelor (N=17). Unii elevi (N=3) au menționat că doresc ore mai interactive și să vizioneze mai multe materiale digitale. Am identificat și opinii extreme (N=4), precum afirmații de genul „orele mă plictisesc” sau „nu-mi pasă de evrei”.

La a treia întrebare, elevii au avut de răspuns la tema: *Cum evaluați conținutul și relevanța materiei predate în cadrul disciplinei până în prezent?* Peste jumătate dintre respondenți (53,2%) au apreciat conținutul ca fiind „Satisfăcător”, 16,9% au menționat varianta „Foarte satisfăcător”, iar restul de 23,9% au evaluat ca fiind „Nesatisfăcător”.

Întrebarea numărul patru a interogat *Cât de bine considerați că profesorul de la clasă a reușit să predea materia în cadrul acestei discipline?* Întrebarea a fost formulată sub forma unei scale de la 1 la 10, iar majoritatea elevilor au fost mulțumiți de prestația profesorilor la clasă.

Următoarea întrebare a măsurat modalitatea prin care elevii au dobândit cunoștințe despre noua disciplină de studiu, respectiv *Ce resurse v-au fost utile pentru a vă pregăti pentru această disciplină, având în vedere lipsa manualelor?* Majoritatea elevilor chestionați au indicat internetul (N=27), apoi lecțiile de la clasă (N=18), dar și fișele de lucru (N=10). Un număr restrâns de respondenți (N=6) au susținut că nu s-au pregătit deloc pentru această materie, sau că reprezintă „propagandă vestică”.

Întrebarea numărul șase s-a referit exclusiv la absența manualelor în debutul anului școlar și cum au perceput elevii situația – *Credeți că este necesară introducerea unor manuale școlare dedicate pentru această disciplină? Argumentați răspunsul.* În mod curios, opinia majoritară (N=30) a fost că elevii nu au resimțit lipsa manualelor școlare. La distanță de un subiect (N=29) s-a situat grupul de elevi care a apreciat că era nevoie de manuale. Opinie separată au făcut respondenții care au considerat manualele inutile (N=2), probabil din grupul elevilor nemulțumi de tematica noii materii din orar.

Următoarea întrebare a testat gradul de confort al elevilor în timpul orelor, respectiv *Cum ați descrie atmosfera în cadrul orelor? (Exemplu: deschisă la discuții, rigidă, interactivă).* Majoritatea elevilor (N=24) consideră că atmosfera a fost „deschisă la discuții”, iar altă parte semnificativă a grupului (N=15) a apreciat lecțiile ca fiind „interactive”. La polul opus s-au aflat respondenții care au perceput atmosfera ca fiind „rigidă” (N=13), dar și cei care au scris că „materia nu mă captivează” (N=8).

La întrebarea numărul opt, elevii au avut de apreciat dacă *Considerați că această disciplină vă ajută să înțelegeți mai bine trecutul și să dezvoltați empatie față de evenimentele istorice?* Opțiunea majoritară (N=49) a fost „Da”, iar varianta „Nu” a fost selectată de 36% (N=28) dintre respondenți.

A noua întrebare a chestionarului a testat pregătirea/informarea elevilor pentru noua materie la debutul clasei a XI-a: *Ați simțit că ați fost suficient de informați în privința acestei discipline înainte de a începe cursurile?* De această dată, percepția majoritară (N=43) a fost că elevii nu erau informați despre noua disciplină când a început anul școlar 2023-2024, iar restul (N=34) au selectat opțiunea „Da”.

Ultima întrebare din chestionarul adresat elevilor a colectat informații despre sustenabilitatea noii discipline, în viziunea lor – *Care ar fi sugestiile voastre pentru îmbunătățirea predării acestei discipline în viitor?* Părerile au fost mai echilibrate și mai bine conturate. Majoritatea respondenților (N=15) au exprimat opinii grupate în jurul soluției: „disciplina ar trebui eliminată din programa școlară”. Un alt grup consistent (N=14) dorește mai multă interactivitate, să fie proiectate imagini audio-video, să nu se scrie neapărat în caiet și lecția să fie concentrată pe discuții libere. Al treilea grup ca număr de respondenți (N=13) ar dori ca disciplina să aibă la dispoziție un manual școlar, iar restul fie nu au exprimat sugestii (N=11), fie ar dori o schimbare în modul de predare al profesorului (N=4).

5. Concluzii

Introducerea disciplinei *Istoria evreilor. Holocaustul*, cu statut obligatoriu, parte a trunchiului comun în programele pentru licee și școli profesionale, a reprezentat un punct de cotitură în asumarea trecutului totalitar al statului român și a combaterii curentelor și ideilor extremiste. Categoria de vârstă este corect selectată, având în vedere că elevii sunt în faza în care se pregătesc pentru prima participare la vot și trebuie să cunoască capcanele mesajelor extremiste, pretins patriotice, care se proliferază în spațiul public de peste 30 de ani.

Totuși, modul vizibil grăbit, poate neglijent, prin care s-a pregătit introducerea disciplinei în planurile-cadru, erorile legislative însoțite de reacția unor instituții sau organizații au creat controverse suplimentare, care s-au așezat peste un fond de antisemitism care exista deja în societate. Având în vedere riscurile potențiale, poate ar fi fost necesară o campanie de informare a societății civile, de promovare a introducerii noii materii în programa școlară sau chiar pregătirea profesorilor care predau disciplina prin cursuri de perfecționare sau alte activități didactice. De asemenea, absența manualelor a crescut neîncrederea în noua disciplină. Acest neajuns a fost imposibil de evitat datorită timpului scurt dintre publicarea programei școlare în *Monitorul Oficial* și inaugurarea disciplinei pentru prima serie de elevi. O altă sincopă poate fi implicarea insuficientă a profesorilor de liceu în elaborarea programei școlare și în popularizarea introducerii noii discipline. De multe ori, profesorii care predau efectiv

materia se simt neglijată deoarece profesioniști din alte sectoare științifice sau educaționale construiesc cadre sau scenarii educaționale pe care nu le-au experimentat efectiv în practica școlară preuniversitară.

Integrarea greoaie a disciplinei „Istoria evreilor. Holocaustul” în programa școlară poate servi drept un precedent pentru a evita controverse similare în anul școlar 2025-2026, când va fi introdusă la clasa a X-a disciplina obligatorie *Istoria comunismului din România*, conform art. 88 alin. (3) și art. 248 alin. (29) din *Legea învățământului preuniversitar nr. 198/2023*. Primul pas pentru eficiența procesului ar fi publicarea cât mai grabnică a programei școlare a disciplinei (suntem în martie 2024 deja!), pentru a acorda timp suficient autorilor de manuale și editurilor să pună pe piață materialele didactice. Elaborarea unui manual școlar durează peste un an datorită proceselor editoriale și birocratice – redactare, avizare, contestații, listare pe platforma SEAP, opțiuni ale profesorilor din licee, achiziții de către inspectoratele școlare, transfer către unitățile școlare. Tot în acest an școlar ar trebui modificate și planurile-cadru pentru învățământul liceal, astfel încât noua disciplină *Istoria comunismului din România* să se regăsească din timp pe lista de materii a elevilor la clasa a X-a, an școlar 2025-2026. Elevii, părinții, cadrele didactice vor cunoaște de la începutul ciclului de studii care sunt materiile din programă și nu va mai fi loc de controverse. Și nu în ultimul rând, o campanie publică de susținere a utilității noii discipline, având în vedere că potențialul de contestare este mult mai ridicat deoarece sunt prezentate evenimente recente, există supraviețuitori și fenomenul nostalgiei nu este unul marginal.

Bibliografie

Lucrări cu caracter general și special

Elena-Marilena Preda, *Programa școlară*, în „EDICT – Revista educației”, <https://edict.ro>.
George Voicu (ed.), Institutul Național pentru Studiul Holocaustului din România „Elie Wiesel”, *Pogromul de la Iași (28-30 iunie 1941) – prologul Holocaustului din România*, Iași, Editura Polirom, 2006.

Documente

Centrul Național de Politici și Evaluare în Educație, *Ghid metodologic pentru predarea disciplinei Istoria evreilor. Holocaustul*, 2 octombrie 2023, <https://rocnee.eu>.
Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 155/23.02.2023, Ordine ale Ministrului Educației nr. 3671-3673 privind planuri-le cadru pentru licee și școli profesionale, 13 februarie 2023.
Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 734/09.08.2023, Ordin al Ministrului Educației nr. 5.344 privind aprobarea programei școlare pentru disciplina de studiu obligatorie Istoria evreilor. Holocaustul, clasa a XI-a/a XII-a, învățământ liceal și profesional, 9 august 2023.

Resurse online

„Din anul școlar 2023-2024, disciplina Istoria Evreilor. Holocaustul va fi cuprinsă în planurile-cadru de liceu, reamintește Ligia Deca / Disciplina nu este inclusă în proiectul Legii învățământului preuniversitar”, 27 ianuarie 2023, <https://www.edupedu.ro>.

„Introducerea disciplinei obligatorii Istoria evreilor și a Holocaustului a fost amânată cu doi ani prin noua lege a învățământului”, 11 iulie 2023, <https://www.rfi.ro>.

„Poziția Federației Comunităților Evreiești din România cu privire la amânarea cu doi ani a introducerii disciplinei Istoria evreilor și a Holocaustului: Decizia Ministrului Educației, Ligia Deca, este fundamental greșită / O nouă șansă ratată. De data aceasta, cu intenție”, 17 iulie 2023, <https://www.edupedu.ro>.

„Istoria Evreilor. Holocaustul”, disciplină obligatorie la clasa a XI-a din noul an școlar / Ce acuză Institutul „Elie Wiesel”, 10 august 2023, <https://www.hotnews.ro>.

„Programa școlară pentru disciplina Istoria evreilor. Holocaustul”, 10 august 2023, <https://www.inshr-ew.ro>.